

ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МІСТА ПІДГАЙЦІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Вікторія Чемерис

Науковий керівник: Котик Любов Іванівна, асистент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Проаналізовано туристичний потенціал м. Підгайці Тернопільської області. Означено, що основу туристичного потенціалу міста формують історико-культурні об'єкти центральної історичної частини поселення кінця XIX - початку XX ст. Зосереджено увагу на роль історико-культурних об'єктів поселення у формуванні туристичного потенціалу міста та їхній залученості у соціально-економічну сферу громади та її бюджетонаповнення. Означено туризм як перспективний напрямок розвитку поселення. Наголошено на важливість модернізації транспортної і соціальної інфраструктури поселення з метою розвитку туристичної діяльності.

Ключові слова: туризм, туристичний потенціал, туристична інфраструктура, історико-культурні об'єкти, м. Підгайці, територіальна громада, соціально-економічний розвиток.

TOURIST POTENTIAL OF THE TOWN OF PIDHAITSI TERNOPIL OBLAST IN THE CONTEXT OF TERRITORIAL HROMADA DEVELOPMENT

Viktoria Chemerys

Scientific advisor: Kotyk Liubov Ivanivna, assistant of Oleh Shabliy Department of Economic and Social Geography

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

The tourist potential of the town of Pidhaitsi, Ternopil oblast was opened. It is determined that the basis of the tourist potential of the town is formed by historical and cultural objects of the central historical part of the settlement of the late nineteenth and early twentieth centuries. The attention is focused on the role of historical and cultural objects of the settlement in the formation of the tourist potential of the town and their involvement in the socio-economic sphere of the hromada and filling its budget. Tourism is identified as a promising direction of settlement development. The importance of modernising the transport and social infrastructure of the settlement with a view to developing tourism activities is emphasised.

Keywords: tourism, tourist potential, tourism infrastructure, historical and cultural sites, Pidhaitsi, territorial hromada, socio-economic development.

Туристичний потенціал населених пунктів України є основою їхнього соціально-економічного розвитку і стійкості в умовах війни та зовнішніх соціально-економічних викликів [9] й запорукою інвестиційної привабливості території на етапі повоєнної відбудови України. Особливо він важливий у розвитку периферійних, невеликих за людністю міських поселень, які віддалені від активних центрів соціально-економічного життя регіону, мають виклики транспортної доступності, але володіють значною історико-культурною спадщиною, що дає змогу формувати унікальність вражень при їх відвідуванні [7]. Вагомість туристичного потенціалу у функціонуванні міських поселень зростає, коли вони виконують адміністративні функції новостворених територіальних громад, а розвиток туризму забезпечує нове прочитання економічного потенціалу громади, сповільнює знелюднення території, сприяє примноженню її інвестиційної привабливості. Одним із таких периферійних міських поселень України є м. Підгайці Тернопільської області, що виконує адміністративні функції однойменної територіальної громади.

Метою статті є аналіз туристичного потенціалу м. Підгайці та можливості його використання у розвитку територіальної громади.

І-ша Всеукраїнська студентська інтернет-конференція “Туризм, рекреація, гостинність”. Україна, м. Львів, 16 травня 2025 р.

Місто Підгайці - адміністративний центр створеної на завершальному етапі адміністративно-територіальної реформи (2020) Підгаєцької територіальної громади Тернопільської області. Людність поселення – 2560 осіб (березень 2025 р.) (16,9 % населення громади) [2], площа міста – 3,14 км² (0,7 % площі громади).

Підгайці – найменше за людністю міське поселення Тернопільської області; розміщене на заході області (рис. 1); характеризується периферійним розташуванням, що сповільнює соціально-економічний розвиток поселення, зокрема, і територіальної громади, загалом. Місто розташовано по прямій на відстані 64 км від обласного центру – м. Тернопіль; 68 км і 116 км від сусідніх обласних центрів м. Івано-Франківська і м. Львова [13]. Найближчі залізничні станції розміщені від м. Підгайці на відстані 20 км (станція Потутори) і 26 км (станція Бережани) [13].

Рис. 1. Географічне розташування міста Підгайці Тернопільської області [12]

Викликом для міста, як і для Підгаєцької територіальної громади є кризова демографічна ситуація: депопуляція і старіння людності, міграційний відтік населення [19], наростання демографічного навантаження осіб післяпрацездатного віку на працездатне населення [8], обезлюднення території тощо. За 15 років людність м. Підгайці скоротилася на 20,1 % (2010 р. – 3203 ос., березень 2025 р. – 2560 ос.).

Щодо територіальної громади центром якої є поселення, то у фінансовому аспекті, Підгаєцька ТГ на момент створення та в перший рік функціонування (2021) характеризувалася оптимальним рівнем фінансової спроможності (кількість балів 5), а за результатами функціонування у 2023 р. її рівень фінансової спроможності оцінений як високий (10 балів) [4, 19]. Рівень фінансової спроможності сусідніх територіальних громад (2023) оцінюється як: критичний (Саранчуківська ТГ, -8 балів); оптимальний – Козівська (6 балів); задовільний – Золотниківська і Буцацька (2 і 3 бали відповідно); низький – Монастирська ТГ (0 балів) [4, 19].

З метою підтримки позитивної динаміки фінансової спроможності Підгаєцької ТГ, сповільнення процесу знелюднення території та зростання її інвестиційної привабливості актуальним є розвиток туристичної сфери громади, загалом, та адміністративного центру, давнього історичного поселення Підгайці, зокрема.

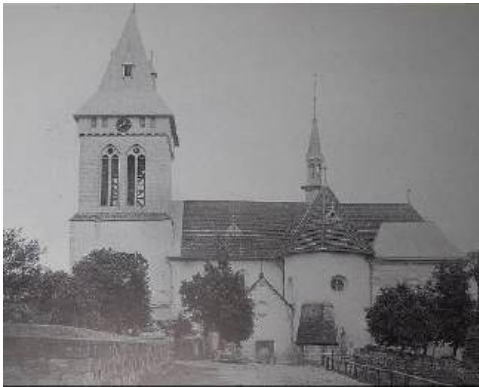
Основою туристичного потенціалу м. Підгайці є історико-культурні об'єкти поселення, які репрезентують його багатоманітну етно-релігійну, історичну, культурно-економічну спадщину.

В історичному плані перша згадка про м. Підгайці припадає на XIV ст. (1397 р.) – діяч «Діонісій з Підгайців» [16]; зараз вчені висловлюють припущення датування початку історичних

І-ша Всеукраїнська студентська інтернет-конференція “Туризм, рекреація, гостинність”. Україна, м. Львів, 16 травня 2025 р.

відомостей про поселення 1015 р. [18]. Саме поселення у цей період локалізовано на території сучасного села Старе Місто у передмісті Підгайців. Про поселення у межах сьогоднішніх територіальних меж, вперше згадують в історичних документах 1463 р., та означають, що 1448 р. поселення стає родинним осередком Якуба Бучацького, який закладає тут замок і споруджує костел [16]. У зв'язку з проживанням у поселенні значної єврейської громади, перші відомості про яку датуються 1420 р., поселення отримує 1519 р. «привілеї на проведення ярмарків і торгів» [16], що позитивно впливає на розвиток громади. У 1534 р. поселення, яке мало уже усі ознаки тогочасного малого міста і йменувалося в документах «містечком» [16], переходить у володіння Вольських, які відбудовують Підгаєцький замок, перетворюють його на тогочасну модерну оборонну фортецю і добиваються для міста Магдебурзького права (1539). У 1580-1620-х рр. у Підгайцях «проживав Бен'ямін Аарон Сольник (1530-1620) - учень люблінського маршала і краківського Ремух (Ретух), видатний знавець Галахи» [15], авторитетний рибин та один зі засновників єврейського права у Речі Посполиті. 1634 р. з ініціативи Софії Вольської у місті споруджується костел, залишки якого (рис. 2) є зараз об'єктами історико-культурної спадщини поселення (костел закрили 1946 р.).

1924 р.

2021 р.

Рис. 2. Залишки костелу Пресвятої Трійці у м. Підгайці [6]

Розквіт поселення припав на перехід його у власність Потоцьких (1641): споруджують ратушу та забудовують довколишні території, відбудовують замок, укріплюють міські стіни, будують оборонну кам'яну церкву Успіння Богородиці (1655), яка збережена до сьогодні. За дослідженнями істориків у цей період: «Крім костелу і синагоги, на території міста і передмість було 6 (у XVIII ст. - 7) руських церков; у 1664 згадується вірменська (вірмено-грегоріанська) церква (очевидно, дерев'яна)» [16]. Фризійський мандрівник Ульріх фон Вердум залишив такий опис Підгайців (1672): «Підгайці – це гарне місто на рівнині, над озером. Воно велике й досить добре збудоване, з кількома руськими [церквами] й одним папським костьолом, і ще одним для вірмен, яких тут живе ще більше, ніж євреїв, хоча й останніх у цьому місті є досить багато й вони мають свою божницю. Замок оточує кам'яний мур із вежами досить великого діаметру, але стоїть так близько від високої гори, що з неї його напевно можна зруйнувати камінням. У місті була велика нова ратуша, гарно збудована з каменю майже до половини, відразу ж біля давньої, також великої, але дерев'яної» [20]. Шляхтич короля Польщі Яна III Собеського, француз Ф.-П. Далейрак так описав поселення (1687): «прекрасне руське місто, велике і досить добре збудоване мурованими будівлями із забрукованими вулицями, мають п'ять церков, один костьол, оборонні мури, старий замок із потужними мурами, вежами, валами і чисельною людністю» [5].

У 1675 р. місто вщент зруйновано турецькою армією, відбудувати його впродовж довгого часу не було змоги. У 1783 р. Підгайці втрачають статус міста і переходять у когорт містечка. На межі XVIII-XIX ст. розбирають залишки замку та колишніх оборонних споруд. У 1820 р. з метою активізації економічного життя у місті австрійська влада видає дозвіл на проведення

11 ярмарків у рік – це сприяє піднесенню соціально-економічного розвитку поселення, його розбудові (рис. 3). На початку 1870-х років містечку повертають статус міста, створюють однойменну міську гміну [16]. Розвивається соціальна сфера поселення – у місті відкривають школу (1887) та лікарню [16].

Рис. 3. Центральна частина м. Підгайці на «Podhajce Town Cadastral Map», 1846 [21]

Будівництво залізниці Підгайці-Львів (1908) сприяє соціально-економічній інтеграції поселення в господарське життя Галичини. У цей період Підгайці є багатонаціональним та мультикультурним поселенням: більше половини мешканців складають євреї, є численні спільноти українців, вірмен, поляків, німців. Єврейська громада здавна займала важливу роль у розвитку поселення, вона активно займалася торгівлею й сплачувала значні за обсягом подати у казну міста. Про це свідчить спорудження з піщанику 1627 р. у Підгайцях [17] великої оборонної синагоги, як аріанського молитовного будинку, а в 1640 р. пристосування його під синагогу [18]. Синагога частково збережена, в її інтер'єрі «зберігся різьблений рослинний орнамент та ліпнина» [17], присутні поліхромні розписи (рис. 4).

Рис. 4. Синагога у м. Підгайці, Тернопільської області, 2015 [18]

І-ша Всеукраїнська студентська інтернет-конференція “Туризм, рекреація, гостинність”. Україна, м. Львів, 16 травня 2025 р.

У 20-30 рр. ХХ ст. поселення активно розвивається (рис. 5): споруджено гімназію, діє кінотеатр й футбольні клуби, побудовано великий Український Народний Повітовий Дім, людиність зростає до 10000 осіб [17]. Під час ІІ світової війни Підгайці зазнають катастрофічних потрясінь: знищена єврейська спільнота міста (у місті було гетто на сім тисяч осіб), знищено 70 % житлових будівель поселення [3]. У советський період поселення розвивається як периферійне аграрне сільське поселення, давню історичну спадщину «забувають», Підгайці входять до складу Бережанського району. [3]. Статус міста відновлюють лише за часів відновлення незалежності України (1991) у 2004 р.

На початку ХХ ст.

20-ті роки ХХІ ст.

Рис. 5. Підгайці. і ХХІ ст. [17]

Зараз Підгайці виконують адміністративні функції новоствореної територіальної громади. Їхня історична спадщина й історико-культурні об'єкти є основою туристичного потенціалу, інвестиційної привабливості [13] як самого поселення так і територіальної громади. Туризм розглядається стратегічним вектором розвитку громади на рівні з сферою сільського господарства, харчової та будівельної промисловості. Туризм через ініціювання економіки вражень [7] надає нового прочитання історичної спадщини поселення, яка має не лише регіональне, але й глобальне соціокультурне значення (історико-культурна спадщина української, єврейської, вірменської, німецької, польської спільноти поселення).

Сучасний туристичний потенціал поселення сформований: історичною забудовою центральної частини міста, зокрема унікальною площею Ринок трикутної форми; ратушою спорудженою 1886 р. і реконструйованою у 1928-1930 рр.; руїнами костелу Пресвятої Трійці (1634 р., на місці першого костелу 1463 р. будівництва); церквою Успіння Пресвятої Богородиці (1653 р., споруджена на місці колишньої дерев'яної церкви) (рис. 6); церквою Спаса (Преображення Господнього (1772), є прикладом дерев'яного сакрального мистецтва) і дзвіницею (1893) (рис. 7); найбільшим єврейським цвинтарем збереженим в Україні, синагогою та іншими пам'ятками [3, 5, 13, 16-18].

Рис. 6. Церква Успіння Пресвятої Богородиці [10]

Рис. 7. Церква Спаса [10]

Складовою туристичного потенціалу поселення є й нематеріальна історико-культурна спадщина пов'язана з життям й діяльністю на території поселення відомих особистостей [17], спогадах старожилів поселення.

Туристичний потенціал поселення доцільно комерціалізувати через розвиток історико-культурного й екскурсійного туризму [1], фестивального туризму [11], віртуального туризму. Розвиток останнього (особливо на англійській мові) дасть змогу зробити поселення відкритим і цікавим для нащадків вихідців із Підгайців, мотивуватиме їх до відвідин рідних країв, сприятиме поверненню образу поселення як великого історико-культурного осередку краю, зумовить притік інвестицій у територіальну громаду, зокрема, у модернізацію транспортної інфраструктури, розвиток туристичної і готельно-ресторанної сфери, матиме мультиплікативний ефект для піднесення інших сфер господарства громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білецький М., Котик Л. Територіальні відмінності розвитку екскурсійного туризму в Україні // Сучасні вектори розвитку туризму: тенденції та перспективи країн Європейського регіону : міжнародна монографія (колектив авторів за заг. ред. Л. Заставецької). Тернопіль: Вид. центр ТНПУ, 2020. С. 38-74.
2. Відомості про зареєстрованих осіб у Підгаєцькій територіальній громаді станом на 28.03.2025 року. URL: <https://rtg-vpn.gov.ua/main/report>.
3. Водотика Т. С. Підгайці. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Pidhaytsi_mst.
4. Зміна фінансової спроможності територіальних громад Тернопільської області за підсумками 2023 року в порівнянні з 2021 роком. URL: <https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1427/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf>.
5. Коваленко І. Підгайці: найменше місто Тернопільщини із захованим скарбом, 2024. URL: https://zaxid.net/pidgaytsi_naumenshe_misto_ternopilshhini_iz_zahovanim_skarbom_n1579050
6. Костел Пресвятої Трійці (Підгайці). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Костел_Пресвятої_Трійці
7. Котик Л. Економіка вражень: становлення у територіальних громадах Львівської області через призму туризму // Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід: матер. XVIII Міжнар. наук. конф. Львів, 2024. С. 316-322.
8. Котик Л., Чемерис В. Диференціація поселень Підгаєцької територіальної громади Тернопільської області за показниками демографічного навантаження // Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. праць. Вип. 55. 2025.
9. Котик Л.І. Виклики туризму Львівської області в умовах «коронавірусного холоду» // Соціально-гуманітарний вісник : зб. наук. праць. Вип. 35. Харків: Новий курс, 2020. С. 141-142.
10. Маленкович Р. Підгайці. Недооцінене місто. URL: <https://ukrainaincognita.com/mista/pidhaytsi-nedootsinene-misto>.

I-ша Всеукраїнська студентська інтернет-конференція “Туризм, рекреація, гостинність”. Україна, м. Львів, 16 травня 2025 р.

11. Мальська М.П., Грицишин А.Т., Білоус С.В., Топорницька М.Я. Фестивальний туризм: теорія та практика: навч. посібник. Київ, 2022. 232 с.
12. Підгаєцька міська рада. URL: <https://pidgayci-miskrada.gov.ua/structure>.
13. Підгаєцька міська територіальна громада. Інвестиційний паспорт. URL: <https://pidgayci-miskrada.gov.ua/investicijnij-pasport-08-36-57-21-11-2022>.
14. Підгаєцька територіальна громада. URL: <https://opendatabot.ua/c/UA61040370000060170>.
15. Підгайці. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Підгайці>.
16. Підгайці. Карта історико-культурної спадщини. URL: <https://shtetlroutes.eu/uk/pidhaitsi-cultural-heritage-card>.
17. Підгайці. Тернопільська область, 2017. URL: <https://irp.te.ua/pidgajtsi-ternopil-s-ka-oblast>.
18. Підгайці. Синагога. URL: <https://templesua.jimdofree.com/синагги/підгайці>
19. Чемерис В., Котик Л. Демографічні аспекти розвитку Підгаєцької територіальної громади Тернопільської області // Реалії, проблеми та перспективи розвитку географії, географічної освіти, екології, туризму та сфери гостинності в Україні: матер конф. Львів, 2025.
20. Ульріх фон Вердум. Щоденник подорожі, яку я здійснив у роки 1670, 1671, 1672... через Королівство Польське... // Жовтень. 1983. № 10 (468). С. 89-105.
21. Podhajce Town Cadastral Map 1846, with Neighboring Villages. URL: <https://maps.geshergalicia.org/cadastral/pidhaitsi-podhajce-1846>.